

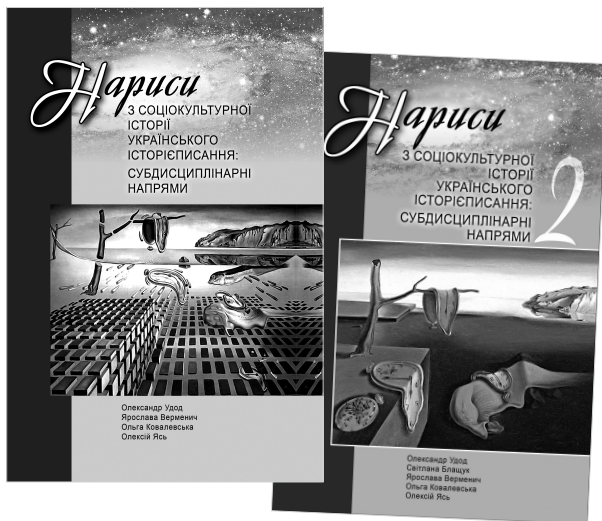
РЕЦЕНЗІЇ Й ОГЛЯДИ

Нариси з соціокультурної історії українського історієписання: субдисциплінарні напрями / О.Удод, Я.Верменич, О.Ковалевська, О.Ясь, С.Блащук; за заг. ред. В.Смоля. – Кн.1–2. – К.: ГЕНЕЗА, 2018–2019. – 288 + 288 с.

Відродження та динамічний розвиток української історіографії на межі ХХ–ХХІ ст. спонукає фахових учених до пошуку й конструювання нових дослідницьких стратегій у соціогуманітаристиці, зокрема історичного знання. Інтеграція української історіографії у світовий історіографічний простір трансформує історієписання через застосування інтердисциплінарних трансферів, між- і субдисциплінарних впливів, адже інтелектуальні запити вчених базуються на впровадженні сучасних дослідницьких практик і дотриманні високих стандартів науковості. Водночас якісна підготовка висококваліфікованих фахівців історичних спеціальностей у закладах вищої освіти сьогодні неможлива без новітніх здобутків української науки та наявності синтезованих праць із соціогуманітаристики. Упродовж останнього десятиріччя нова генерація українських учених на шпальтах ряду періодичних наукових і спеціалізованих видань репрезентувала модерністські стратегії дослідження національної історії в контексті субдисциплін.

Уперше в новітній українській історіографії студіювання історії субдисциплінарних напрямів лягло в основу пілотного проекту співробітників Інституту історії України НАН України, котрі в межах цільової програми наукових досліджень Відділення історії, філософії та права НАН України «Розвиток інтелектуального потенціалу – стратегія забезпечення майбутнього України», підготували колективну монографію у двох книгах. Автори запропонували сучасний формат історії історієписання, осмислений із позицій становлення, конституювання й інституціоналізації пріоритетних субдисциплінарних напрямів, що представлені окремими нарисами, як-от інтелектуальна історія, економічна історія (О.Ясь), візуальні студії, соціальна історія (О.Ковалевська), регіональна історія, локальна історія

(Я.Верменич), історія права (С.Блащук), історія в інформаційному суспільстві, публічна історія (О.Удод).

Зростаючий інтерес до інтелектуальної історії як субдисциплінарного напрямку, сформованого внаслідок взаємодії західного академічного світу з пострадянським культурним простором, проаналізував д-р іст. наук О.Ясь. Висвітлюючи витoki історії ідей із наукових та культурних практик інтелектуалів ХІХ ст., він простежив шлях від дисциплінарного становлення історичної науки до інтердисциплінарного трансферу інтелектуальної історії. Автор підкреслив роль діаспорного українського академічного середовища, що вплинуло на визначення дослідницьких стратегій і концептуальне бачення інтелектуальної історії. Трансформація інтелектуальної історії в умовах глобалізму та доби постмодернізму визначили перед ученими ряд проблем і перспектив. Ключову роль в актуалізації інтелектуальної історії, реалізації масштабних проєктів та розширенні діапазону дослідницьких практик українських істориків на сучасному етапі відіграла організаційна робота д-ра іст. наук І.Колесник.

Наукове обґрунтування економічної історії як субдисципліни національної соціогуманітаристики продиктоване пізнанням її предтечі в українському історієписанні другої половини ХІХ – початку ХХ ст. та з'ясуванням приросту наукових знань у наступні періоди. О.Ясь простежив первісне конституювання економічної історії із 1920-х рр., дослідницький інструментарій і зацікавлення цією цариною відомих істориків, дав оцінку дослідженням з економічної історії в українській радянській історичній думці та проаналізував дослідницькі практики українських істориків в еміграційному середовищі. Узагальнюючи студії, автор зауважив, що в пострадянський період сформувалися якісно нові умови для роботи: переосмислили заборонену інтелектуальну спадщину, змінили пізнавальні вектори економічної історії та вивчили науковий доробок представників західної історичної й економічної думки. Однак, попри реалізовані успішні проєкти і програми у царині економічної історії як субдисципліни, вона посідає межове становище у сучасній українській соціогуманітаристиці й дедалі чіткіше визначаються її субдисциплінарні обриси у сучасній українській науці.

Концептуальне бачення візуальних студій, як самостійного напрямку у сучасній соціогуманітаристиці, з якого виокремилися нові субдисципліни, простежила д-р іст. наук О.Ковалевська. Як визнана спеціалістка у царині візуальних студій, авторка проаналізувала дослідницький інструментарій та особливості організації творчої лабораторії дослідника. Привернено увагу й до проблемних місць розвитку візуальних студій, серед яких на чільне місце винесено формування цілісної джерельної бази, розробку сучасних методик опрацювання візуальних джерел і формування понятійно-категоріального апарату. У фокусі уваги дослідниці опинився ще один науковий напрям – соціальна історія, котрий зайняв свою нішу в українській історіографії. О.Ковалевська зазначає, що зростання інтересу до соціальних студій виразно проглядається у працях українських учених ХІХ – початку ХХ ст., побутує в поодиноких працях радянського періоду, і лише наприкінці ХХ ст. відбулося певне поживавлення з появою журнальних публікацій, а згодом колективних та індивідуальних монографій, присвячених різним аспектам нової соціальної історії. Важливим для читача став аналіз типолого-видового багатоманіття джерел соціальної історії, як традиційних, так і менш традиційних джерел усної історії, якими послуговуються дослідники для відтворення соціальних аспектів.

До актуальних проблем історичної регіоналістики привернула увагу д-р іст. наук Я.Верменич, визначивши контури пізнавальних можливостей нових відгалужень локального історичного знання, таких, як регіональна історія, локальна історія, місцева історія, краєзнавство, провінціологія тощо. Дослідниця робить наголос на практичному значенні історичної урбаністики, яка у сучасних умовах світової глобалізації має враховувати нові виклики формування міського простору, приміром мегаполізацію. Акцент зроблено ще на одній ключовій проблемі Української держави на сучасному етапі – безпеці кордонів, що потребує дослідницького аналізу вивчення проблем взаємовідносин у прикордонному просторі шляхом екстраполяції минулих тенденцій, а отже зможе прогнозувати майбутні ризики. І тому назріла проблема концептуалізації нового наукового напрямку – історичної лімології, яка розвивається на міждисциплінарному стику, що в подальшому допоможе відстежити латентні загрози конфліктів у прикордонних територіях. В умовах сучасного реформування територіального устрою України важливо провести його ретроспективне дослідження, адже, на думку авторки, це допоможе врахувати ймовірні певні ризики та визначить оптимальні шляхи для реалізації адміністративно-територіальної реформи. Логічним вислідом наукових пошуків Я.Верменич стало теоретичне обґрунтування напрямку локальна історія, активізація інтересу до якої відбувається на тлі глобалізаційних процесів і пошуку нових дослідницьких методів історичного пізнання. Розробляючи дослідницьку стратегію локальної історії, авторка запропонувала узагальнений термін – «історична локалістика», який об'єднав наукові напрями й субдисципліни, та розробила системологічну схему історичної локалістики.

Історію права як науковий напрям, що перебуває у фокусі зацікавлень історичної та юридичної наук, розглянула канд. іст. наук С.Блашук. У своєму дослідженні вона узагальнила структурні елементи предметного поля історії права та визначила причини, що зумовлюють складність у студіюванні історії українського права, однією з яких є тривалі періоди бездержавності. На сучасному етапі історико-правові дослідження викликають науковий інтерес у вчених Інституту держави і права ім. В.Корецького НАН України, зокрема співробітників відділу історико-правових досліджень. До їхніх здобутків авторка віднесла відновлення наукових пошуків і наукових ідей, перерваних у радянський період, реабілітацію й повернення до наукового обігу імен українських науковців, їхньої творчої спадщини. С.Блашук ретроспективно проаналізувала XIX – початок XX ст. як період становлення історико-юридичних досліджень учених в українському історієписанні та визначила їхній науковий доробок. Системність наукових студіювань історико-правової проблематики розпочалася з утворенням Української академії наук, а в 1920–1930-х рр. відбулася інституціоналізація історії права. Ґрунтовний аналіз зазначеного періоду сприяв висвітленню діяльності правознавчих осередків та їх трансформаціям, поверненню уваги до репресивних дій радянської влади щодо вчених-правознавців, синтезу творчого доробку вчених з історико-правових досліджень й аналізу діяльності українських правознавців в еміграційному середовищі.

Взаємини історії на перетині з медійними та публічними сферами інформаційного суспільства науково обґрунтував д-р іст. наук О.Удод, аргументуючи, що зміна соціальних функцій історичної науки зумовила розширення субдисциплінарних напрямів через медійні практики істориків, публічну історію та діяльність

учених як публічних інтелектуалів. Наголошується, що історична наука, історіографія та історична дидактика мають відповідати запитам суспільства, а історики повинні стати публічними інтелектуалами задля комунікації в медійному просторі України і протистояння відвертим фальсифікаціям в історичній царині, що особливо важливо в умовах інформаційної агресії з боку Російської Федерації. Автор привертає увагу читача до ще однієї актуальної проблеми – «подолання історії» в інформаційному та сучасному просторі, вирішення якої в попередні десятиріччя було ускладнене відсутністю чітких контурів державної гуманітарної стратегії й важливістю в умовах сьогодення знайти шлях до порозуміння та подолання стереотипів мешканцями різних куточків України, над якими тяжіє важкий спадок минулого. Серйозним викликом для історіографії та історичної освіти є протистояння інструменталізації історії, а тому наукова спільнота повинна визначати статус історичних джерел, уникаючи маніпуляцій і фальсифікацій, а також звертати увагу на професійну підготовку істориків у закладах вищої освіти, котрі мають оперувати знаннями з класичної критики історичних джерел, а також опанувати медіаграмотність. Аналізуючи публічну історію як один із нових дослідницьких субдисциплінарних напрямів, учений простежив його витоки від ХІХ ст., визначив ряд проблем і перспектив у сучасній Україні. В інформаційному суспільстві активізує публічну історію «цифрова історія». О.Удод проаналізував актуальні проблеми її методології, методу, способи та прийоми використання інформаційних технологій у вивченні й викладанні історії. Особливий акцент автор зробив на публічності сучасного історика, його ролі у суспільстві, а також визначив структуру публічної історії, що включає елементи наукової інфраструктури, серед яких важлива роль належить архівам, історико-краєзнавчим музеям, тобто тим інституціям, що посідають чільне місце в налагодженні діалогу професійної історії з суспільством.

Таким чином, запропоновані візії субдисциплінарних напрямів української історіографії розширяють діапазон дослідницьких стратегій науковців у пізнанні та реконструкції минувшини, забезпечать новітніми академічними теоретичними розробками конструювання національного історієписання.

Валентина Добровичська

кандидатка історичних наук,
доцентка кафедри історії України,
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна), dobrochynskav@gmail.com